

FONT TASARLAMA SÜREÇLERİ VE TEMEL İPUÇLARI¹

Fatih ÖZDEMİR*²

*İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Malatya / Türkiye

Özet

Font tasarlamak uzun ve zahmetli bir süreçtir. Detaylı ve hassas ölçümlü bu süreç aynı zamanda teknik birçok bilgiye de sahip olmayı gerektirir. Bu teknik süreçler, grafik tasarım eğitiminin bir parçası olarak yazı ve tipografi derslerinde lisans düzeyinde öğrencilere kazandırılmalıdır. Bu süreç tek bir makalenin konusu olamayacak kadar geniş olduğu için bu makalenin hedefi, mutlaka bilinmesi gereken ana çerçeve hakkında ipuçları vermek ve tasarlanmış bir fontun dijital ortama aktarılırken dikkat edilmesi gereken noktalara işaret etmektir. Bu noktadan hareketle Latin alfabesinde yer alan, günümüzde de yaygın olarak kullanılan bazı özel karakterleri ve tanımları anlamamız, tarihsel oluşum süreçlerini bilmemiz ve anlamlarını kavramamız gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Font, Tipografi, Font tasarımı, Grafik tasarım

FONT DESIGNING PROCESSES AND BASIC TIPS

Abstract

Designing a font is a long and tedious process. This process, with detailed and precise measurement, also requires having technical knowledge. These technical processes should be given to undergraduate students in writing and typography courses as part of graphic design education. Since this process is so large that it can not be the subject of a single article, the goal of this article is to give some clues about the main framework that must be known, and to point out the points to be considered when transferring a designed font to the digital medium. From this point, we have to know some of the special characters and definitions that are widely used today in the Latin alphabet, we have to know the historical processes and we need to understand the meanings of these terms.

Keywords: Font, typography, font design, graphic design.

GİRİŞ

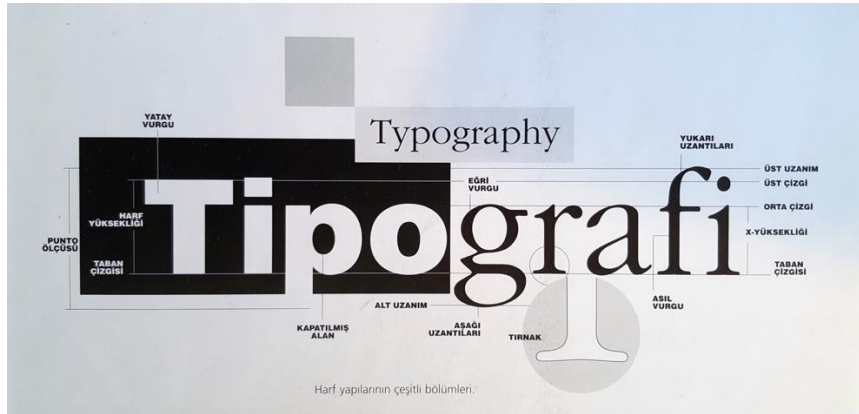
Font tasarlamak, grafik tasarım disiplini içerisinde önemli ve özel bir yere sahiptir. Gutenberg ile başlayan basım süreci ile birlikte günümüz dijital dünyasına kadar geçen süreçte binlerce font tasarlanmıştır. Bu fontlardan bazıları klasikleşmiştir ve dijital ortama da aktarılarak günümüzde de popülerliğini sürdürmüştür. <http://100besttypefaces.com/> adlı web sayfasında tüm zamanların en iyi 100 fontu seçilmiş, tasarımcıları ve kısa tasarım hikayeleriyle birlikte bu site üzerinden erişime açılmıştır. Listenin bilimsel geçerliliği ve listelenen fontların seçim kriterleri tartışmaya açıktır. Fakat bu ve bunun gibi “en başarılı fontlar” listelerinde üzerinde durmamız gereken asıl nokta ve sormamız gereken soru şudur; bu gibi listelerde en iyiler arasında neden bir

¹Bu makale, 19-22 Ekim 2017 tarihlerinde Prag’da gerçekleştirilen ECSAC’17 European Conference on Science, Art and Culture adlı kongrede sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Yazışma yapılacak yazar: fatih.ozdemir@inonu.edu.tr

Türk tasarımcının fontu bulunmamaktadır? Türk tasarımcılar font tasarlamak konusunda neden bu kadar ilgisiz ya da başarısızlardır? Bu durumun birçok sebebi olmakla birlikte, kabul edilmesi gereken gerçeklerden bir tanesi font tasarlama süreçlerini sağlıklı bir şekilde, tüm detaylarıyla bilmiyor ve incelemiyor olmamız, bir tanesi de şu an kullandığımız Latin harflerine halen çok yabancı olmamızdır. “İki-üç bin yıl boyunca adım adım sindire sindire kendi yazısını özümsemiş bir toplumun yazısını kullanmadaki bilinç düzeyinde belki de artık bir genetik olgu, yani kalıtsal bir kültür bilincinin belirleyiciliği söz konusu olabilir, olabilecektir. Peki, henüz 77 yıl önce (1928'den beri) kullanmaya başlayan bir toplumda (bizde) bugünkü bu bilinç düzeyi hakkında ne düşünürsünüz?” (Sarıkavak, 2006, s. 84). 1 Kasım 1928 tarihinde 1353 sayılı “Yeni Türk harflerinin kabul ve tatbiki hakkında Kanun” un kabul edilmesi ve yeni alfabenin yerleştirilmesi ile birlikte o güne kadar kullanılan Arap harfleri esaslı Osmanlı alfabesinin resmîyeti son bulmuş ve Latin harflerini esas alan Türk alfabesi yürürlüğe konmuştur (Harf Devrimi, 2017). Sağdan sola doğru yazılan ve okunan Arap harfleri esaslı Osmanlı alfabesinin kullanıldığı hat tezhip ve kaligrafide üst düzey kontrol sahibi olan ve yüzlerce yıllık deneyimle birikimi kullanan sanatçılar, 1928 yılındaki bu keskin değişimle beraber tüm o birikimi bir tarafa bırakıp daha önce bilmedikleri bir alfabe ile karşı karşıya kalmışlardır. Avrupa ülkelerinin M.Ö. 7. Yüzyıla kadar dayanan Latin alfabesi deneyimi göz önüne alındığında, soldan sağa yazılan ve okunan, tüm harflerinin anatomisi başka olan bu yeni alfabe tanımlamak ve üzerinde kontrol sahibi olabilmek için çok uzun yıllar gerekmektedir. Günümüz tasarımcıları da henüz 100 yılını bile doldurmamış bu yeni alfabe üzerinde, -doğal olarak- henüz kontrol sahibi değillerdir. Bu nedenle anatomisine hâkim olmadıkları bir alfabenin karakterlerini tasarlamak konusunda zorluk yaşamaktadırlar. Ülke olarak henüz bir tasarım kimliğimizin oturmasının sebeplerinden birinin de bu konuda yolun daha çok başında oluşumuz olduğu söylenebilir.

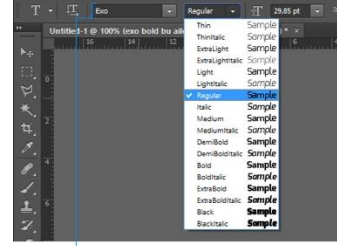
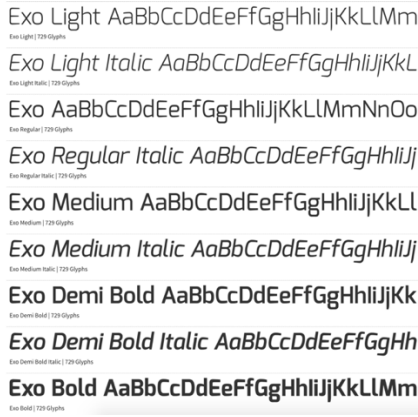
Font tasarlamak uzun ve zahmetli bir süreçtir. “Özel yapım yazı karakteri üretimi, potansiyel olarak zaman alıcı olmasına rağmen, kuşkusuz, eşsiz ve kişisel bir şey ortaya çıkarır” (Ambrose & Harris, 2014, s. 109). Detaylı ve hassas ölçümlü bu süreç aynı zamanda teknik birçok bilgiye de sahip olmayı gerektirir. Bu teknik süreçler, grafik tasarım eğitiminin bir parçası olarak yazı ve tipografi derslerinde lisans düzeyinde öğrencilere kazandırılmalıdır. Bu süreç tek bir makalenin konusu olamayacak kadar geniş olduğu için bu makalenin hedefi, mutlaka bilinmesi gereken ana çerçeve hakkında ipuçları vermek ve tüm karakterleri tasarlanmış bir fontun dijital ortama aktarılırken dikkat edilmesi gereken noktalara işaret etmektir. Bu noktadan hareketle Latin alfabesinde yer alan, günümüzde de yaygın olarak kullanılan bazı özel karakterleri ve tanımları anlamamız, tarihsel oluşum süreçlerini bilmemiz ve anlamlarını kavramamız gerekmektedir.

Resim 1: Harf Yapılarının Çeşitli Bölümleri (Sarıkavak, 1997, s. 3)

Türkiye’de tipografi dendiğinde akla ilk gelen kaynaklardan biri Namık Kemal Sarıkavak’ın Tipografinin Temelleri ve güncellenmiş, genişletilmiş yeni baskısı ile Çağdaş Tipografinin Temelleri kitaplarıdır. Tarihsel süreç ve temel tipografi terimlerine ilişkin detaylı bilgilerin bulunabileceği bu kaynakta, harf yapılarının çeşitli bölümleri gösterilmektedir. (Resim 1) Harflerin bir araya gelerek oluşturduğu fontlar konusuna gelindiğinde ise, yazıyüzü ailesi (typeface family), font ve yazı karakteri arasındaki farklara değinmek gerekir. Typeface family dediğimiz yazıyüzü ailesi, bir fontun tüm biçimlerini içerisinde barındıran (light, regular, bold...) ana dosyadır. “Bir tipografik karakterin değişik et kalınlıklarında ve daraltılmış, genişletilmiş, eğimli, outline gibi çeşitlemelerinin bir arada oluşturduğu guruba yazı ailesi adı verilir”(Becer, 1999, s. 182). Resim 2’de de

görülebileceği gibi "exo" bir yazı ailesinin ismidir. Bu aileye ait birçok farklı font dosyası tek başlık altında toplanmıştır. Exo Light ayrı bir font, Exo Regular ayrı bir fonttur ve hepsi de Exo yazı ailesine aittir. Exo regular fontu da çeşitli karakterlerden oluşur. Harf biçimleri basit bir alfabeden daha fazlasıdır, özel karakterler, aksanlar, rakamlar ve ağırlık ve tırnak çeşitleri gibi detayları da içerirler (Ambrose & Harris, 2012, s. 67). Fontu oluşturan her şekil bir karakterdir. Bu karakterler de büyük harfler, küçük harfler, rakamlar ve özel işaretler olarak adlandırılır.

"exo" bir typeface(yazı ailesi)dir.
 "exo thin" bu ailenin bir fontudur.
 "exo thinitalic" bu ailenin bir fontudur.
 "exo bold" bu ailenin bir fontudur.
 "exo black" bu ailenin bir fontudur.

Resim 2

2000 sonrası hızla yayılmaya başlayan internet, bilgisayar ve mobil gibi teknolojiler, hayatımıza yeni bir alışkanlığı da dahil etmişlerdir. Önceden yazılar kâğıt ve benzeri materyallere basılı halde okunurken artık çoğunlukla dijital ekranlardan okunmaktadır. Bu gelişme, dijital ekranlarda da rahat okunabilen fontlara olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Henüz bu konuda çok net bir ayırım olmasa da basılı malzemelerde serifli (tırnaklı), ekranlarda ise serifsiz (tırnaksız) fontların tercih edilmesinin rahat okuma ve göz yormama konusunda etkili olduğu savunulmaktadır. Dijital ortamda binlerce font dosyası, kullanıcıların kullanımına sunulmuş durumdadır fakat bu fontlar farklı format ve uzantılar kullanılmaktadırlar. EOT, OTF, TTF, WOFF, WOFF2 gibi farklı uzantıları olan bu dosyalar arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Tasarımımızda kullanacağımız fonta karar verirken ya da yeni bir font tasarlamadan önce, hangi formatı tercih etmemiz gerektiğini bilmemiz gerekir.

	EOT	OTF / TTF	WOFF	WOFF2	SVG
IE 8-11	X				
IE 9-11	X	X	X		
Edge 12 - 14		X	X		
Firefox 40-45		X	X	X	
Chrome 43-49		X	X	X	
Safari 8-9		X	X		X
Opera 32-35		X	X	X	
iOS Safari 8.4-9.1		X	X		X
Android 4.4 - 44		X	X		
Chrome for Android 46		X	X	X	

Resim 3 Font formatları ve destekledikleri web tarayıcılar

TTF (True Type Font), Apple ve Microsoft tarafından 1980'lerin sonunda kullanılmaya başlanmış bir formattır. Amaç her iki işletim sisteminde ve yazıcılarda sorunsuz çalışabilecek ortak bir format geliştirmektir. Format, Apple tarafından geliştirilip Microsoft'a ücretsiz olarak lisanslanmıştır. 1996'da Microsoft, Adobe ile birlikte yeni bir font dosyası formatı yayınlamıştır. OTF (Open Type Font) adındaki bu yeni format, TTF'nin bir üst versiyonu gibidir. OTF, tüm dillerin özel karakterlerine ve gliflerine destek vermektedir ve tek bir font dosyası 65bin karakter içerebilmektedir. OTF, Ligatür, Glif, Small Caps, Alternatif Karakterler ve Eski Stil Figürler içerebilir. Fakat bu özellikler tüm programlarda görüntülenememektedir. Örneğin Adobe'un Photoshop ve Illustrator programlarında yazıya ve harfe ilişkin bazı özellikler kullanılabilir fakat paragrafa ilişkin bazı özellikler kullanılamamaktadır. Microsoft Word programında ise tam tersi durum söz konusudur. Adobe In Design ise tüm özelliklerin sorunsuz ve eksiksiz kullanılabildiği programlar arasındadır. Ayrıca OTF, ekran ve yazıcı fontu bilgisini de aynı dosya içerisinde saklamaktadır. Bu özellikleri TTF ve OTF dosyalarının boyutunu büyütmede ve webde kullanım için dezavantaj oluşturmaktadır. EOT (Embedded OpenType), Microsoft tarafından web sayfalarının tasarımında kullanılmak üzere çıkarılmış, sıkıştırılmış bir formattır. Fakat küçük boyutu ile kullanışlı olan bu format sadece internet explorer tarafından desteklenmektedir. WOFF (Web Open Font Format) ise Microsoft şirketi ile Mozilla ve Opera tarayıcılarının ortak projesidir. EOT gibi sıkıştırılmış, az yer kaplayan, hızlı yüklenen ve en bilinen tarayıcılar tarafından desteklenen bu format, içerdiği metadata sayesinde lisans ve telif bilgilerini de içermektedir. WOFF2 ise yeni nesil WOFF formatıdır ve WOFF'a göre %30 daha fazla sıkıştırma imkânı sunar.

Yukarıdaki paragrafta geçen bazı terimlerin açıklanması, yazıyı daha anlaşılır hale getirecektir. Small Caps, alfabedeki büyük harflerin, küçük harf boyutunda yazılmasına verilen isimdir. "Tipografide glif (glyph), karakterleri yazı içinde temsil ve diğer karakterlerden ayırt eden simgelere verilen addır. Bir karakter tek bir glifle gösterilebildiği gibi, birden fazla karakter de tek bir glifle gösterilebilir. Ayrıca tek bir karakter yerine göre değişik gliflerle gösterilebilir. Yazı içinde kullanılan bir işaretin glif olarak adlandırılması için o işaretin ayırt edici bir işlevinin olması, yani o karakteri diğer karakterlerden ayırması veya yazıya kültürel ve sosyal kullanımdan kaynaklanan özel bir anlam katması gerekmektedir" (Glif, 2017). "glif, kendi başına bir karakter değildir. Örneğin şapka işareti bir gliftir ama karakter değildir, bir sesli harfe eklenerek yeni bir karakter oluşturur" (Ambrose & Harris, 2012, s. 102). Örneğin İngilizcede tek bir "i" harfi vardır. Büyük yazıldığında "I", küçük yazıldığında "i" şeklindedir. Buradaki i üzerindeki nokta yanlışlıkla yazılmadığı durumlarda anlamda bir değişme ve eksilme olmaz. Bu yüzden "I" ve "i" tek bir gliftir. Fakat Türkçede "I" ve "i" iki ayrı harftir. "i" harfinin üzerindeki nokta ayırt edici bir özelliğe sahiptir, bu sebeple bu nokta tek başına bir gliftir. Türkçede yapılan bu eklentilere "diyakritik imler" denmektedir.

!	"	#	\$	%	&	'	(	)	*	ы	ь	э	ю	я	а	б	в	г	д
+	,	-	.	/	0	1	2	3	4	е	ж	з	и	й	к	л	м	н	о
5	6	7	8	9	:	;	<	=	>	п	р	с	т	у	ф	х	ц	ч	ш
?	@	A	B	C	D	E	F	G	H	щ	ъ	ы	ь	э	ю	я	ѐ	ё	ђ
I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	ř	е	ѕ	і	ї	ј	љ	њ	ћ	ќ
S	T	U	V	W	X	Y	Z	[	\	ñ	ÿ	ц	ц	ѡ	ѵ	Ѹ	ѹ	Ѻ	ѻ
]	^	_	`	a	b	c	d	e	f	ђ	ѧ	Ѩ	ѩ	Ѫ	ѫ	Ѭ	ѭ	Ѯ	ѯ
g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	ψ	ϑ	ϰ	ϱ	ϲ	ϳ	ϴ	ϵ	ο	ο
q	r	s	t	u	v	w	x	y	z	o	ö	ö	ö	ö	ç	ç	ç	-	-
{		}	~		ı	ç	ε	π	¥	·	·	◌◌	◌◌	Й	Й	Ъ	Ъ	Р	Р
;	§	-	©	ª	«	¬	-	®	-	Г	Г	Г	Г	Б	Б	Ж	Ж	Э	Э
°	±	²	³	´	μ	¶	·	¸	¹	Қ	Қ	Қ	қ	Қ	Қ	қ	Қ	Қ	Қ
º	»	¼	½	¾	¿	À	Á	Â	Ã	Н	Н	Њ	Њ	Ѡ	ѡ	Ѣ	ѣ	Ѥ	ѥ
Ä	Å	Æ	Ç	È	É	Ê	Ë	Ì	Í	Υ	υ	Υ	υ	Χ	χ	Ц	ц	Ч	ч
İ	ı	Đ	Ñ	Ò	Ó	Ô	Õ	Ö	×	ч	ч	н	н	е	е	е	е	І	Ж
Ø	Ù	Ú	Û	Ü	Ý	Þ	ß	à	á	ж	к	л	л	н	н	н	н	н	ч
â	ã	ä	å	æ	ç	è	é	ê	ë	ч	м	л	і	ä	ä	ä	ä	Æ	æ
ì	í	î	ï	ð	ñ	ò	ó	ô	õ	È	è	ə	ə	ä	ä	Ж	Ж	З	з
ó	÷	ø	ù	ú	û	ü	ý	þ	ÿ	з	з	Й	Й	Й	Й	ö	ö	ө	ө
ā	ā	ā	ā	ā	ā	ā	ā	ā	ā	ë	ë	ë	ë	Û	Û	Û	Û	Û	Û
ć	ć	ć	ć	ć	ć	ć	ć	ć	ć	č	č	č	č	č	č	č	č	č	č
ē	ē	ē	ē	ē	ē	ē	ē	ē	ē	х	х	д	д	д	д	д	д	д	д
ģ	ģ	ģ	ģ	ģ	ģ	ģ	ģ	ģ	ģ	л	л	н	н	Г	Г	Г	Г	ε	ε
ī	ī	ī	ī	ī	ī	ī	ī	ī	ī	л	л	а	а	М	М	W	w	W	w
ļ	ļ	ļ	ļ	ļ	ļ	ļ	ļ	ļ	ļ	W	w	A	a	Ā	ā	Ā	ā	Ā	ā
ĵ	ĵ	ĵ	ĵ	ĵ	ĵ	ĵ	ĵ	ĵ	ĵ	Ā	ā	Ā	ā	Ā	ā	Ā	ā	Ā	ā
ņ	ņ	ņ	ņ	ņ	ņ	ņ	ņ	ņ	ņ	Ā	ā	Ā	ā	Ā	ā	Ā	ā	Ā	ā
ō	ō	œ	œ	Ř	ř	R	r	Ř	ř	È	è	É	é	È	è	É	é	È	è
ś	ś	Ś	ś	š	š	Š	š	Š	š	È	è	İ	ı	İ	ı	o	o	Ö	ö
ť	ť	Ť	ť	Ů	ů	Ů	ů	Ů	ů	ó	ó	ö	ö	ó	ó	ö	ö	ó	ó
ú	ú	Ú	ú	U	u	U	u	U	u	ó	ó	õ	õ	ó	ó	õ	õ	ó	ó
ÿ	ž	ž	Ž	ž	ž	ž	ž	ž	ž	U	u	Ú	ú	Ú	ú	Ů	ů	Ů	ů
σ	σ	σ	σ	σ	σ	σ	σ	σ	σ	Ů	ů	Ů	ů	Ů	ů	Ů	ů	Ů	ů
ș	ș	Ș	ș	ș	ș	Ș	ș	Ș	ș	Ů	ů	Ů	ů	Ů	ů	Ů	ů	Ů	ů
·	*	.	~	-	.	'	'	'	'	Ů	ů	Ů	ů	Ů	ů	Ů	ů	Ů	ů
"	'	'	'	'	'	'	'	'	'	Ů	ů	Ů	ů	Ů	ů	Ů	ů	Ů	ů
γ	Ω	ι	A	B	Г	Δ	E	Z	H	%	'	"	<	>	!!	/	o	4	5
Θ	I	K	Λ	M	N	Ξ	O	Π	P	6	7	8	9	n	F	£	Pt	đ	€
Σ	T	Υ	Φ	X	Ψ	Ω	ī	ÿ	á	%	ℓ	№	SM	TM	Ω	e	%	%	%
é	ή	ί	ύ	α	β	γ	δ	ε	ζ	%	ð	Δ	Π	Σ	-	√	∞	∫	≈
η	θ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	≠	≤	≥	ó			Ι	ι	Í	í
ρ	ς	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω	ϊ	ı	ı	ı	ı	ı	ı	ı	ı	ı	ı
ù	ó	ú	û	ϑ	Υ	ω	É	É	Ъ	ı	ı	ı	ı	ı	ı	ı	ı	ı	ı
í	é	s	i	ī	j	љ	њ	ћ	ќ	ı	ı	ı	ı	ı	ı	ı	ı	ı	ı
ÿ	ÿ	ц	а	б	в	г	д	е	ж	,	,	1	o	ı	2	3	4	5	6
з	и	й	к	л	м	н	о	п	р	7	8	9	g	ğ	ğ	ğ	ğ	ff	ff
с	т	у	ф	х	ц	ч	ш	щ	ъ	и	ffi	ffi							

Resim 4: Open Sans Regular fontunun glif dizilimi

“Diyakritik imler (veya ayırıcı işaretler, düzeltme işaretleri) Türkçe de dahil birçok dilde mevcut harflere yapılan birtakım eklentilerdir. Örneğin Latin harflerine geçiş döneminde Türkçedeki Ş sesini karşılamak için yeni

arayışlara gidilmiş ve mevcut **S** harfine bir çengel eklenerek, o zamanlar hiçbir dilde olmayan **Ş** harfi elde edilmiştir. **O > Ö** veya **A > Â** ya da **Y > Ý** gibi harfler diyakritik imlere örnektir” (Diyakritik işaretler, 2017).

Bazı diyakritik imler:

(´) Vurgu imi (akute)	(,) Çengel imi (sedil)
(`) Aksan imi (grave)	(˘) Kanca imi (ogonek)
(^) Düzeltme imi (zirkumfleks)	(¨) Çiftnokta imi (umlaut)
(¯) Uzatma imi (makron)	(~) Dalga imi (tilde)
(˘) Kısaltma imi (breve)	(˙) Üstnokta imi (süperdot)
(˘) Yumuşatma İmi (Karon)	(.) Altnokta imi (subdot)
(°) Halka imi (ring)	(-) Ortaçizgi (stroke)

Türkçede kullanılan diyakritik imler: **ç, ş, ğ, ü, ö, â, û, ı, î ve İ**

Altında nokta olan harfler için “cedilla” tanımı kullanılmaktadır. Kanca, kuyruk anlamına gelmektedir. Örneğin Türkçedeki “ç” harfi tanımlanırken, “c with cedilla” ya da “ccedilla” şeklinde tanımlanır. “ş” harfi de “s with cedilla” ya da “scedilla” şeklinde tanımlanır.

Çç Đđ Ęę Ğğ Ħħ Ķķ Łł Ńń Ŕŕ Şş Ţţ Xx

Resim 5: Cedilla kullanılan harfler.

Üstünde çift nokta olan harfler için “dieresis” tanımı kullanılmaktadır. Türkçedeki “ü” harfi tanımlanırken, “u with dieresis” ya da “udieresis” şeklinde tanımlanır. “ö” harfi de “o with dieresis” ya da “odieresis” şeklinde tanımlanır.

ä ë ï ö ü ÿ

Resim 6: Dieresis kullanılan bazı harfler

Üstünde kısaltma imi olan harfler için “breve” tanımı kullanılmaktadır. Türkçedeki “ğ” harfi tanımlanırken, “g with breve” ya da “gbreve” şeklinde tanımlanır.

Ăă Ĕĕ Ğğ Ħħ İï Öö Ūū

Resim 7: Breve kullanılan bazı harfler

Avrupa alfabelerinin pek çoğu Latin temelli olsa da birbirinin aynısı değildir. İngilizcede 26 harf varken, geleneksel İspanyolcada 30 harf vardır. İtalyancada sadece 21 harf vardır” (Ambrose & Harris Paul, 2012, s. 17). Türk alfabesi 29 harften oluşmaktadır. Türk alfabesinden farklı olarak Avrupa alfabelerinin çoğunda “q” “w” ve “x” harfleri varken “ğ” “ü” “ı” “ş” “ç” “ö” harfleri yoktur. Bu sebeple font tasarımcıları çoğunlukla ISO standartlarında fontlar tasarlarlar ve bu fontlarda Türkçe karakterler bulunmazlar.

ISO standartlarına göre temel Latin alfabesi																									
Aa	Bb	Cc	Dd	Ee	Ff	Gg	Hh	Ii	Jj	Kk	Ll	Mm	Nn	Oo	Pp	Qq	Rr	Ss	Tt	Uu	Vv	Ww	Xx	Yy	Zz

Font tasarımcıları tasarladıkları fontları dijital ortama aktarırken bazı yardımcı programlar kullanırlar. Bu programlar, çizilen yazı karakterlerinin bir font dosyasına dönüştürülmesi, tasarlanan her harfin bilgisayara kodlanarak tanımlanabilmesi için gereklidir. Harfler tek tek glif kodları ile tanımlanırlar ve font tasarlanırken Türkçe karakterler de font programında glif kodları bulunup yerlerine yerleştirilmelidir.

Unicode Harf Adları ve Kodları		
Harf (Glyph)	Harfin adı	Glyph kodu
Ā	Gbreve	011E
ā	gbreve	011F
Š	Scedilla	015E
š	scedilla	015F
ı	ldotaccent	0130
ı	dotlessi (dotaccent)*	0131
Ū	Udieresis	00DC
ū	udieresis	00FC
Ö	Odieresis	00D6
ö	odieresis	00F6
Ç	Ccedilla	00C7
ç	ccedilla	00E7
ğ	currency	00A4

* FontLab'ın 4.6 sürümünde ı harfi dotaccent adıyla kayıtlı iken 5.0.2 sürümünde dotlessi şeklinde adlandırılmış.

Resim 8:Unicode Harf Adları ve Kodları (Yongacı, 2017)

Fontlar, Diyakritik işaretler dışında bazı farklı işaretler de içerirler. Bunlardan biri Ligatür (ligature)dür. Ligatürler, tipografide iki veya daha fazla grafem veya harfin birleştirilerek tek bir harf olarak kullanılmasıdır.

AE → *Æ*   *ij* → *ij*
ae → *æ*   *st* → *st*
OE → *Œ*   *ft* → *ft*
oe → *œ*   *et* → *&*
ff → *ff*   *fs* → *β*
fi → *fi*   *ffi* → *ffi*

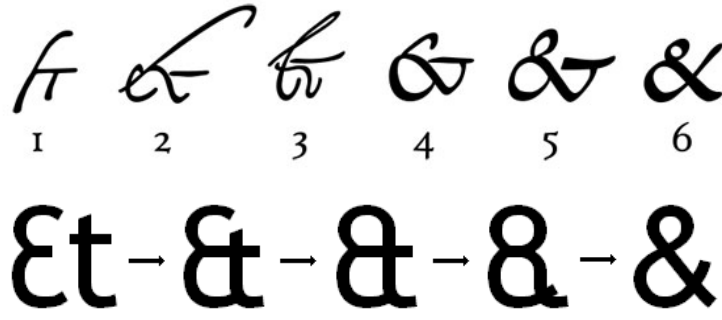
SAMPLE
SAMPLE

Resim 9:Ligatür örnekleri

Resim 9'da sağdaki örnekte Sherlock Pro ile yazılmış iki kelime görülmektedir. Üstteki kelime fontun ligatür özelliği seçilmeden yazılmıştır. Altındaki ise ligatür özelliği seçilerek yazılmıştır. M ile P harflerinin birleşerek iç içe geçtiği görülmektedir.

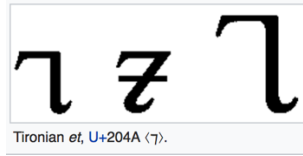
Bu tür özel tercihler dışında "Türk dilinin yazımında ve dizgisinde bağlantıların olmadığı (kullanılmadığı) unutulmamalıdır. (Sarıkavak, 2009, s. 161) Türkçe yazarken -sık olmasa da- kullanılan ligatür, "e" ve "t" harflerinin birleşiminden oluşan ampersand (&) ligatürüdür. "et", Latince "and" anlamına gelir, Türkçede de "ve" bağlacı olarak kullanılır. "Ampersand ismi, 've anlamına gelen ve kendi başına onu simgeleyen' diye tercüme edilebilecek latince 'and per se and' tabirinin kısaltılmış halidir. Bu ligatürün tarihi M.Ö. 1. Yüzyıla tarihlenmektedir" (Ambrose & Harris, 2010, s. 153). Resim 10'da, ampersand ligatürünün yüzyıllar içerisindeki değişimi gözlemlenebilir. 1 orijinal roman ligatürü, 2 ve 3 dördüncü yüzyıl, 4,5 ve 6 da dokuzuncu yüzyılda kullanılan ampersandı göstermektedir. (Chapman, 2017)

Resim 10

Latince “et” aynı zamanda Tironian notlarında da kullanılmıştır. Fakat tironian et ("7") sembolü, ampersand ile karıştırılmamalıdır. Tironian notları (Latince: notae Tironianae veya Tironian kısaltması), Cicero'nun köle ve kişisel sekreteri Marcus Tullius Tiro (MS 94 - MS4) tarafından icat edilmiş, kısaltılmış bir sistemdir. Tiro'nun sistemi, klasik zamanlarda 5.000 işarete kadar genişletilen yaklaşık 4.000 soyut simgeden oluşuyordu. Orta çağ döneminde, Tiro'nun gösterim sistemi Avrupa manastırlarında öğretili ve yaklaşık 13.000 tabelaya kadar genişletildi. Tironian notalarının kullanımı 1100'den sonra geriledi ancak bazı kullanımlar 17. yüzyılda hala görülebilmektedir. (Tironian Notes, 2017) Francesco Giuliotti, Tiro'nun bulunduğu bu yeni yazı formunu sıkıştırılmış ve basitleştirilmiş soyut bir semboller listesi olarak tanımlamaktadır (DiRenzo, 2000, s. 1). Daha hızlı yazabilmek ya da yazdığı metinleri kendi içinde şifreleyerek sadece kendisinin çözebileceği bir sistem oluşturabilmek amacı ile bazı özel semboller bulmuş, bazı harfleri birleştirerek yeni işaretler oluşturmuştur.

Gösterge	Değer	Gösterge	Değer
Λ h	a	z z / ~	n
3	b	0 p / ω p	o
∞ ∞ ∞	c	1 1 / ~ /	p
3 4 p	d	9 a / ~ / 6	q
∞ / - 1	e	9 p / ~ / ~ p	r
1 1 / - ~ /	f	5 ∞	s
4 ∞ ∞ / ∞	g	7 - 1 T	t
4 ∞ ∞ ∞ / 3	h	0 ∞ /	u
1 - /	i	X	χ
K <	k	∞	ph
L L L < L V / ∞ / ~	l	4 h	ts
4 ∞ ∞ ∞ 4 ∞ ∞ ∞	m		

Göst.	Değer	Göst.	Değer	Göst.	Değer	Göst.	Değer	Göst.	Değer
7	entis	∞	itur	5	de	∞	num	∞	lat
7	entibus	h	ius	∞	do	p	ra	∞	tato
7	entiam	L	ium	∞	dorum	∞	rum	∞	tatis
∞	er	∞	o	∞	dum	∞	rant	∞	te
∞	ere	∞	oa	>	la	∞	re	∞	ter
∞	eris	p	or	∞	lia	∞	ret	∞	ti
∞	es	∞	orem	∞	liam	∞	rer	∞	tia
7	et	∞	orum	∞	lium	∞	rere	∞	tio
∞	etur	∞	os	∞	li	∞	remus	∞	tis
∞	i	∞	u	∞	liis	∞	res	∞	tatem
∞	ia	∞	uam	.	m	∞	ri	∞	to
∞	iae	∞	um	:	mam	∞	ris	∞	tonibus
∞	ie	∞	unt	∞	ma	∞	rorum	∞	torum
∞	ii	∞	ur	∞	me	∞	s	∞	to
∞	iis	∞	us	∞	mo	∞	sa	∞	tos
∞	iit	∞	vum	∞	mus	∞	sem	∞	tu
∞	im	∞	bilis	∞	na	∞	sum	∞	tun
∞	imus	∞	us	∞	ne	∞	t	∞	tus
∞	inus	∞	bilibus	∞	nes	∞	ta	∞	
∞	is	∞	ci	∞	ni	∞	tam	∞	
∞	it	∞	cum	∞	nis	∞	tas	∞	

Resim 11: Tironian İşaretleri

Antik çağda Romalılar tarafından kullanılan tiro işaretleri ve Yunanlılar tarafından kullanılan tachygraphie gibi işaretleme sistemleri, stenografinin ilk örnekleri olarak kabul edilmektedir. “stenografi, modern çağın bir buluşudur; klasik harfler yerine, çok süratli yazmayı mümkün kılan yeni, basit işaretler kullanır” (Faulmann, 2015, s. 237)

Buraya kadar üzerinde durduğumuz bu teorik bilgiler, fontları tanıma açısından önemli ipuçları içermektedir. Kağıt kalemi alıp font tasarlama sürecine başlamadan önce bu noktaların farkında olmak, kuramsal bilginin

desteğinde daha doğru yaklaşımlar geliştirmeye olanak sağlayacaktır. Grafik tasarımcılar, özel ve yeni bir font tasarlamak istediklerinde, bu makalede bahsi geçen temel unsurlar üzerinden yola çıktıkları takdirde, çok daha hızlı ve doğru bir başlangıç yaparak font tasarlama ya da mevcut bir fontu Türkçeleştirme aşamalarında daha sağlıklı bir ilerleme sağlayacakları düşünülmektedir.

Kaynakça

1. Ambrose, G., & Harris Paul. (2012). *Tipografinin Temelleri*. (B. Bayrak, Çev.) İstanbul: Literatür Yayınları.
2. Ambrose, G., & Harris, P. (2010). *Görsel Grafik Tasarım Sözlüğü*. (B. Barhana, Çev.) Ankara: Literatür Yayınları.
3. Ambrose, G., & Harris, P. (2012). *Görsel Tipografi Sözlüğü*. (B. Bayrak, Çev.) Ankara: Literatür Yayıncılık.
4. Ambrose, G., & Harris, P. (2012). *Tipografinin Temelleri*. (B. Bayrak, Çev.) İstanbul: Literatür Yayınları.
5. Ambrose, G., & Harris, P. (2014). *Grafik Tasarımda Tipografi*. (B. Bayrak, Çev.) İstanbul: Literatür Yayınları.
6. Becer, E. (1999). *İletişim ve Grafik Tasarım*. Ankara: Dost Kitabevi.
7. Chapman, C. (2017, 01 29). *the history of the ampersand and showcase*. webdesignerdepot.com: <http://www.webdesignerdepot.com/2010/01/the-history-of-the-ampersand-and-showcase/> adresinden alındı
8. DiRenzo, A. (2000). *His Master's Voice: Tiro and the Rise of the Roman Secretarial Class*. ithaca.edu: <http://faculty.ithaca.edu/direnzo/docs/scholarship/mastersvoice.pdf> adresinden alındı
9. *Diyakritik işaretler*. (2017, 01 29). wikipedia: https://tr.wikipedia.org/wiki/Diyakritik_ışaretler adresinden alındı
10. Faulmann, K. (2015). *Yazı Kitabı*. (I. Arda, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
11. *Glif*. (2017, 01 29). wikipedia: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Glif> adresinden alındı
12. *Harf Devrimi*. (2017, 01 28). Wikipedia: https://tr.wikipedia.org/wiki/Harf_Devrimi adresinden alındı
13. Kwakkel, E. (2015, 02 20). *Cracking codes in medieval books*. medievalbooks.nl: <https://medievalbooks.nl/tag/tironian-notes/> adresinden alındı
14. Sarıkavak, N. K. (1997). *Tipografinin Temelleri*. Ankara: Doruk Yayıncılık.
15. Sarıkavak, N. K. (2006). H.Ü. GS.F. GRAFİK BÖLÜMÜ'NDE YAZI VE TİPOGRAFI EĞİTİMİ. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi* (9), 80-98.
16. Sarıkavak, N. K. (2009). *Çağdaş Tipografinin Temelleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
17. *Tironian Notes*. (2017, 01 29). wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Tironian_notes adresinden alındı
18. Yongacı, Ü. (2017, 01 29). ELMA SUYU KULLANICI GRUBU - 2007. *Mac OS X'te Font Yönetimi ve Font Türkçeleştirme - Eğitim semineri*.